

SZABÓ PÁTER ISKOLÁJA

Már a Kádár-korszakban is a főbejáraton mentek be a templomba Szabóék, ünnepi ruhában, emelt fővel, mondták is az asszonyról a tanácsnál, hogy „kár ezért a nőért, igen jó munkaező, csak sajnos világnézetileg elkötelezett a túloldalra”. Két fia született a házaspárnak, az idősebbiken, Gyulán hamar látszott, istenes ember lesz belőle. Családon kívül is volt kitől tanulnia imádságot, okosságot. Répcevisen – merthogy ott lakott darabig a família – tizennégy nyelvet beszélt a plébános, Brenner László, de ha csak a magyart bírta volna, ahogy ő hintette az ígét, az Úr szolgájának kellett tőle lenni, ha lakott bármily piciny fogékonyság az emberben. Márpedig Gyusziban lakott. A hittel nem is akadt baj. Kisiskolás volt, amikor mesélték neki, hogy Brenner atya testvére, Brenner János mártírként halt Rákosi idejében: hívták egy éjjel, hozna szentséget haldoklónak, s késekkel támadtak rá a sötét utcán. Rebesgették a népek, hogy államvédelmisek üzentek így a nyugati határszél nyughatatlan papjainak. Nem üzentek hiába. Pár év alatt megroppantak az egyházfők, tán nem is lehetett másként: beszerelve lehet misézni, gyóntatni, keresztelni – holtan vagy börtönbe zárva, levert vesével aligha.

Hol is kezdődött? A kalocsai érsek még 1950-ben alkut kötött a hatalommal. A szerzetesrendek zömét feloszlatták, államosították az egyházi iskolákat, létrejött a papi békemozgalom. A felálló Állami Egyházügyi Hivatal célja nem más volt, mint sorvasztani a hitet és intézményeit. Az i-re a pontot a Vatikán és a magyar állam között kötötték 1964-es egyezség tette fel, amely pártállami bőlintáshoz kötötte a püspökök, az esperesek és a teológiai tanárok kinevezését. Több ügynök is került a püspöki karba. A Biblia tartja: „Megverem a pásztort, elszéled a nyáj.”

Azért nem ment az olyan könnyen. Pláne hogy falusi plébánosig csak nagy ritkán ért le a rendszer. És léteztek alternatív közösségek, mint a Bokor. Rómából, 1945-ben érkezett Magyarországra Kolakovics páter, feladata volt megszervezni a „földalatti egyházat”. Bulányi György debreceni piarista szerzetes lett a fő bizalmasa, tanítványa, és a Bokor közösség megalapítója. Hirdette: az egyház eredetileg tizenkét ember kisközösségéből állt, utóbb tömegesedett el, vissza kéne térni a gyökerekhez, hagyni, hadd termelje ki minden közösség a maga vezetőit.

Csoda, hogy e gondolatból bíborra váltottak a püspöki fők? És nem volt elég Bulányinak, hogy visszanyúlt Péterig, ráadásul jött valami örült erőszakmentességgel: a katonai szolgálat megtagadásáról papolt. Életfogytiglant kapott, csaknem tíz évet le is ült belőle. Csak hogy elgondolkodjék az erőszakmentességen. Bulányinál az erőszakmentesség is erőszakmentes volt. Így történhetett, hogy Gyuszi, aki gimnazistaként találkozott a Bokor közösséggel, s időközben Gyulává érett, '78-ban, rögtön a soproni gimnáziumban tett érettségi után mégiscsak bevonult. Lentibe került, első lépcsős alakulatba, tizennégy másik teológiára jelentkezettel együtt. A köztörvényesek ezredébe. Két bűnöző, egy ájtatos – ez volt a leosztás. Neki szerencséje volt, ám körletében valamelyik diáktársának rabló fölötti nyikorgós ágyon jutott hely. „Atyám, ha reggelig meg mersz mozdulni, elmetszem a torkodat, értve?”

Amúgy tisztelték őket a zsványok. A maguk módján. Ha valamelyikük meglopta is a „papokat”, hol egy derékszíjat, hol egy gyakorlónadrágot lovasítva, akadt, aki pótolja a hiányt. Egy másik „pap” szekrényéből. Parancsnokaik is inkább voltak zavarban velük, mint agresszívak. Gyula nem rejtegette Bibliáját, az ágyán tartotta. Századosa egyszer belelapozott. „Mit keres itt ez az imakönyv, honvéd elvtárs?” „Az nem imakönyv, jelentem, hanem huszonhét könyvből álló gyűjtemény.” „Ja... Az más.” Ahogy eltelt a két bakaév, Gyula visszakerült az állami nyesegetés ellenére terebélyesedő Bokorba.

De még öt év kellett, mire huszonnegyedikével vette a bátorságot, s postázta katonakönyvét a honvédelmi miniszternek, mondván, nincs már szüksége rá. Megúsza, '85-öt írtunk, közelgett a rendszerváltozás. Abban az öt „erős” évben elvégezte a teológiát Győrben. Társaival PLT címmel – Pusztai Lénél Többet – írt lapot. Felszentelése után felettesei úgy gondolták, míg lenyugszik a fiú, sűrűn változtatják szolgálati helyét, ne legyen ideje közösséget szervezni, magvát szórni izgága tanainak. Akadt, ahol jól érezte magát, akadt, ahol kevésbé. Tatabánya-Alsógallán kimondottan jól. Igazán megbecsülhette volna magát, mégsem tett lakatot a szájára. Levél érkezett hamar, áthelyezési végzés valahová a világ végére. Szabó Gyula nemet mondott. Pontosabban azt, hogy megy ő, de előbb tessék érvelni. Kétszáz nevet tartalmazó ívet is mellélt: hívek követelték maradását. Érvelés helyett az jött, ha nem kushad, felfüggesztik a hivatásból. Informálisan pedig fülébe súgták: „Engedelmeskedj, nem bánod meg. Védj vezetőink becsületét.” „Mijét?”

Ha hollywoodi lett volna a történet, bizonyára az a vége, hogy a püspököt leváltják, Gyulánk fejére meg glória kerül. De a kádárizmus nem volt színes-szélesvásznú: győzött az erősebb, s Szabó Gyula – bár még a Szabad Európa Rádió is tudósított róla – '87-ben Ácsra került beosztott káplánnak. Ácsi. Nem tudta, csak sejtette: figyelik. Tizenévvvel később fért hozzá az aktáihoz: viszontláthatta végigfotózott irodáját, még az utolsó sajtócedulára írt jegyzeteit is. Hogy miként jutott be államvédelmis a szobába, nyilvánosan inkább nem boncolgatja. Megbeszélte a dolgot azóta azzal, akivel kellett; volt

bűnbánat, és volt megbocsátás. A többi a Teremtő dolga. Ács után Mezőörs következett, ahol végre gyökeret eresztetett az atya. Nem volt hálás a kegyért: '90 elején öt társával fölszólította a megye egyházi vezetőit esperestől fölfelé, hogy fedjék fel múltjukat, s az államhatalmat kiszolgálók mondjanak le a hivatalukról. „A Beszélőtől Csurka Pista lapjáig mindenki hozta a szöveget. Aztán egyedül a mi megyénk püspöke vonult vissza, bár tetteit nyilvánosan ő sem vallotta meg. A mendemonda szerint a konferencián megtette bejelentését, s várta, hogy követik a többiek. Hiába. Néma csönd övezte. Mire kiabálni kezdett, hogy „hát ti is azok voltatok”. Gyulának kevés volt Mezőörsön a papi munka. Iskolát álmodott. A helyi tévesz alapítványuknak adta a templom melletti lepukkant irodát, úgysem volt az már jó semmire. Fillér nélkül fogott a felújításba. Az első ötvenezer forintot a térség országgyűlési képviselőjétől, Medgyasszay Lászlótól kapta, a másodikat egy gyónójától, „áldja őket az Isten”. Pályázott külföldön, eredményesen, még a Német Püspöki Konferencia is utalt a nemes célra. A győri püspökség nem. Felépült az iskola 1999-re, torony is került rá, égre törő, jelentése van annak. Az első tanév felső tagozaton indult; ma már alsó is van, gimnázium is, szakiskola is. Nem osztályfőnökök nevelik a diákokat, hanem közösségvezetők, nem „eszemkák” szerveznek, hanem szülői körök. Nem talmi – tartalmi a különbség. Itt a közösségépítés a legfontosabb.

Meg az életben maradás. Az alapítvány „belenyúlt” a térségfejlesztésbe. Összedolgoznak a Pannonhalmi Főapátsággal, a bábolnai ménesbirtokkal és a péri reptérrel. Közös pályáznak EU-forrásokra. A profil: turizmus, környezetvédelem és megújuló energiaforrások, az most nagyon megy. Oktató-bemutató intézmény lesz hamarosan az iskolából – még a kazánházából is. Fűtést korszerűsítettek: Phare-alapból nem gázzal, hanem fanyesedékkal tüzelnek, ötödannyiból, mint hasonló intézmények. Napkollektor az új álom, megvalósul az is, ne legyen kétségünk. Ha elkészül, fagypontra nem kell beindítani a biokazánt, fény fűti majd az iskolát. A pincében zajlik most építkezés, kiglancolva a boltívek, hamarosan térségi rendezvények lesznek itt, borversenytől konferenciáig.

A diákokat iskolabusz hordja. Reggel és délután. A kettő között bérfuvar vállal. Pontos, tiszta, olcsó és megbízható: van rá kereslet. Elkél a pénz: tornatermet terveznek. Ha Szabó Gyuláról írunk, szólni kell föltétlenül egy tanúságtevő emberről: Lénárd Ödönről. A Vatikánban járt Kádár János 1977-ben, találkozott a pápával, s büszkén újságolta: egyetlen pap sem ül magyar börtönben. Mire, a legenda szerint, VI. Pál egy cetlit csúsztatott a pártfőtítkárra kezébe. Lénárd Ödön – ez a név áll rajta. Kádár hazajött, s pár nap múlva szabadult a „cédulás”. Ő volt a rendszer utolsó pap rabja. Tizenkilenc évet ült. Olyik rablógyilkosnak sem jár annyi. Amikor '90 után megnyíltak a levéltárak, az amúgy történész végzettségű Lénárd atya magánszorgalomból kutatni kezdte egyháza közelmúltját. Feletteseinek nem kellett megfelelnie, a két börtönévtized védőburkot vont köré. Kismaroson hozott létre levéltárat, amely az egyház egyik legnagyobb dokumentumtárává nőtte ki magát. Négy éve halt meg, munkáját Tímár Ágnes apátnő vitte tovább, aki segítő tanítványokat gyűjtött maga köré, köztük Szabó Gyulát.

Lénárd atya követői Utak és útvesztők címmel jelentették meg néhány hónapja mesterük gondolatait, közös kutatásuk eredményét: egy sorozat első kötetét. Szabó Gyula és négy társa, mind plébánosok, mostanáig 120 ezer oldalnyi állambiztonsági dokumentumot másoltak ki, s rágták át rajta magukat.

Gyulák hitték: a rendszerváltással eljön a magukfajta ideje az egyházban. De ma is körön kívüliek. Másként képzelnék az egyház jövőjét. Meg a múltját is. Azt mondja, a papság négyötöde helytállt, a beszerzett ötöd a magas állásokat betöltők között keresendő. „Sokuk ügynök volt, mások csupán »társadalmi kapcsolatok«.” Ők nem jelentést írtak, hanem „elbeszélgetéseken” vettek részt, s ha jó sorsuk vagy egy ösztöndíj külföldre vetette őket, úti beszámolóval szolgáltak a hivatalnak. „Magunknak kell kinyilvánítani, hogy kérjük az átvilágítást, s nem megvárni, hogy mások, egyházon kívüli történészek szembesítsenek múltunkkal bennünket és híveinket. Nem lehet úgy átmenni a túlsó oldalra, hogy a közösséggel nem rendezzük közös dolgainkat. A híveket át lehet verni, de a Jóistent nem.” Nehéz ügy. Egykori beszerzők és egykori beszervezettek, mostani politikusok és mostani püspökök is ellenérdekeltek. Nekik úgy lenne jó, ha az idő oldaná meg a kérdést: hisz tíz-hús év, és elaggnak, kihalnak az érintettek.

Szabó Gyula nem hisz az iratmegsemmisítésekben. „Az utolsó brosúra is megvan. A KGB-nek még '90 előtt volt módja mindent lemásolni, aztán meg az új barátok kutakodhattak eleget. A régi beszerzők közül sokan ma is aktívak, nevüket ismeri a Nyugat, és ismeri a Kelet. Másra sem jó az ilyen titkosszolgálat, mint hogy sakkban tartsa a volt beszervezetteket. Nem ügynök vadászok vagyunk. Tisztázni akarjuk a múltat, hogy tanuljunk belőle. Az egyház bezárkózott, nem veszi ki részét az ország gondjainak orvoslásából, megelégszik a szentségek kiszolgáltatásával. Vezetőink félnek konfliktust vállalni, hiszen tudják: a politika előtt nyitott könyv a múltjuk. Ha nem teszünk valamit, kiürülnek a templomaink. Krisztus nem azt hirdette, hogy csak imádkozzunk, imádkozzunk, s közben

tűrjük az emberek bajait. Ráadásul a ma kispapjait abban a szellemben nevelik, hogy a kollaboránsok mentették meg a magyar egyházat. Na, ezt azért nem kéne.”

Nemcsak az itthoniakat ostorozza: „Évtizedeken át azt hittük, bár Magyarországon üldöznek bennünket, de legalább Róma mögöttünk áll. Utóbb rádöbentünk: koncként dobtak bennünket a kommunizmusnak. II. János Pál volt az első, aki kiállt Kelet-Európáért. Aztán rálóttek. Az megviseli az embert. Isten tudja, igazából ki állt a merénylet mögött.” Vagy inkább: az ördög tudja. Szabó Gyula minden este nyolctól éjfélig rendszerez, ír, havonta egy napot levéltárban tölt társaival, járnak konferenciákra, egyeztetnek történészekkel. Plébániája nem lakás, inkább amolyan könyvtár. A szobák polcain, az ágyon, a díványokon, de még a földön is halomban papírok, dossziék. És kötetek. Moldovától Konrád Györgyig, Krisnától Buddháig, az ékírástól a világ repülőgépeiig, Vágó Istvántól Hamvas Béláig, a Légy jó mindhaláligtól a Minden lében két kanálig, Szoltsenyicintől Máraiig, I. Andrástól a KGB-ig, Jungtól Júdásig. Lázár Ervintől Jézusig, a négyszögletű kerek erdőtől a keresztig.

Az asztal sarkán régi interjú, benne aláhúzva: „A megnyesett fa kiszökdül.” Lékai László, a Kádár-rendszer primása citálta sokszor e mondatot. „Kis híján kiszáradt az a fa” – de Szabó páter hangjában nincs keserűség.